

Willem Cornelis Bauer: Nederlandse en Amerikaanse kunstschilder

Eric Bor

In Nederland is Willem Bauer bekend als de architect van de kolonie Walden. Hij ontwierp hutten op Walden en villa's in Bussum voor familie en vrienden van Frederik van Eeden, waaronder een villa voor Jo Bonger, de schoonzus van Vincent van Gogh. Deze villa kwam onlangs in het nieuws vanwege plannen om hem te slopen. Diverse erfgoedinstanties, waaronder de Historische Kring Bussum, zijn daartegen in het geweer gekomen. In Amerika is Bauer vooral bekend om zijn aquarellen van landschappen in New Jersey. Zijn schilderijen worden daar voor flinke prijzen verhandeld en er zijn ook reproducties en ansichtkaarten van te koop.

Wilhelmus Cornelis Bauer werd geboren op 31 juli 1862 in Den Haag. Zijn vader, George Hendrik Bauer, was decorateur en zijn moeder, Maria Suzanne Verpoorten, kwam uit een schildersfamilie. De kinderen Bauer leerden allemaal al vroeg tekenen. Willems zes jaar jongere broer Marius zou uitgroeien tot een bekende Nederlandse schilder, hij was een studiegenoot en vriend van George Breitner. Willem ging studeren aan de Academie voor Beeldende Kunst in Den Haag,

zijn studiegenoten waren onder anderen Willem Kromhout en de jonge Karel de Bazel. Al op zijn vijftiende verbleef hij een jaar in Amerika: in het stadje Elisabeth (New Jersey) aan de oostkust van Amerika, op 30 km afstand van New York.

Tussen 1880 en 1892 verbleef hij verscheidene keren voor lan-

gere tijd opnieuw in Elisabeth. Hij maakte aquarellen en litho's van het landschap van New Jersey, die goed verkocht werden. Zijn schilderijen werden tentoongesteld door de Salmagundi Club in New York, de Brooklyn Art Association in Brooklyn, de Boston Art Club in Boston, de National Academy of Design in New York en de Pennsylvania Academy of the Fine Arts in Philadelphia.

Reis door Europa

In 1887 maakte Willem met zijn ouders een reis naar België, Frankrijk, Duitsland, Oostenrijk en Italië. Hij publiceerde reisverslagen in het *Bouwkundig Weekblad* en nam met zijn reisschetsen deel aan tentoonstellingen van de Maatschappij tot bevordering van de

Portret van Willem Bauer

W.C. Bauer – Christmas Morning

dse architect

Bouwkunst. Hij werd in 1888 lid van het genootschap Architectura et Amicitia en schreef kritieken in het tijdschrift *De Opmerker* van dat genootschap. Hij maakte indrukwekkende ontwerpen voor diverse prijsvragen, waarin duidelijk de grote invloed tot uiting kwam die met name de architectuur van de San Marco in Venetië op hem heeft gehad. Hij werd ook beïnvloed door de schetsen die zijn broer Marius hem in zijn brieven uit onder andere Constantinopel, Rusland, Egypte en Java zond.

Socialisme

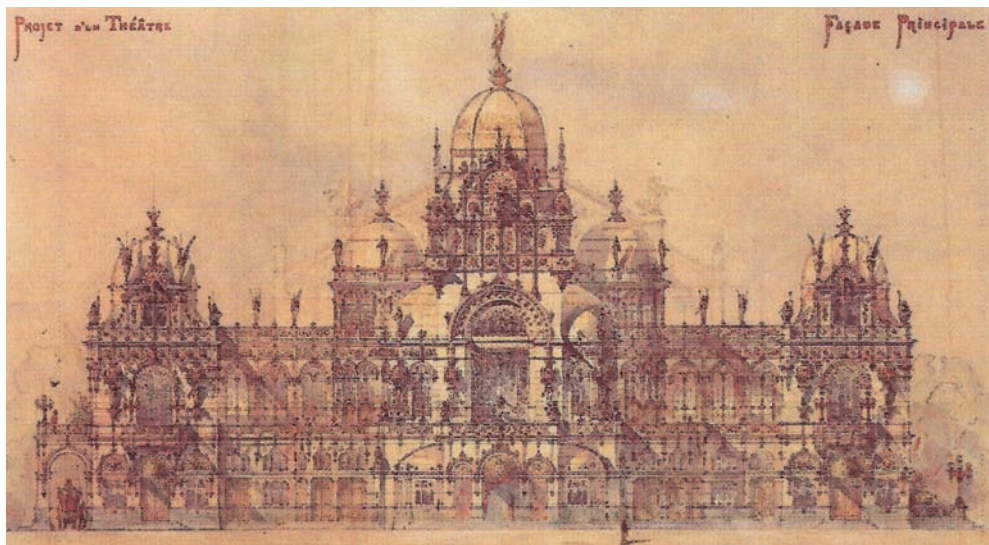
Net als veel van zijn tijdgenoten had hij hoge verwachtingen van het socialisme. In zijn rede 'Kunst en Hervorming' (een studie) voor de vergadering van het genootschap Architectura et Amicitia zei hij in 1891, dat de ideeën van het socialisme terugkomen in de kunst: 'Deze wordt niet meer beheerscht door eene prachtlievende,

oververfijnde beschaving; zij gaat niet meer gebukt onder de druk van een fanatiek geloof; zij wordt niet geïnspireerd door eene reine godsdienstige vereering, maar heeft zich, als de geheele samenleving, van alle banden losgemaakt, en, zich de richting bewust, welke zij te volgen heeft, schrijft zij voorwaarts, strevend naar datgene wat het Socialisme tracht te bereiken: de verheffing en vereering van het Individualisme. De mensch, niet als een deel van het groote raderwerk, maar de mensch als een geheel, als een zelfstandig organisme, vrij van onnatuurlijke dwang [...]' Verheven bewoordingen die getuigen van een opmerkelijke interpretatie van het socialisme, die

overigens gedeeld werd door de Engelse schrijver en dandy Oscar Wilde.

Zijn kunst omschrijft hij in het blad *Architectura* (de opvolger van *De Opmerker*) in 1894 als volgt: 'Een kunst die schoon zal zijn als de geur van de heidebloem na een drukkenden dag, weelderig als de

Ontwerp voor een theater in Byzantijnse stijl, 1891

De hut van Bauer op Walden

roos, zich ontbottende in de eerste zomerdagen, machtig als een zomerwoud en fijn als de vlinder die den rupsvorm heeft afgelegd, tintelend van leven als de jubelende zang van den vrijen vogel.' Bauer geloofde

De Lelie in 1905, Nieuwe 's-Gravelandseweg 86

in 'het welzijn van allen dat moet worden bereikt. Dan zullen zij paleizen bouwen om de omgeving te laten delen in het geluk van het leven, die armen, die zoveel eeuwen het leven niet kenden en eindelijk de schoonheid ervan zien [...] En deze gebouwen zullen schoon zijn en edel. En die kunst zal rijk zijn, machtig rijk. Dat is de kunst die komen zal! Architect! Maakt dat gij gereed zijt!' Voor de hedendaagse lezer zullen deze bewoordingen wat geëxalteerd

De Maerle in 1909, Nieuwe 's-Gravelandseweg 77

aandoen, maar zulk taalgebruik was in die tijd niet ongewoon.

Waardering voor zijn werk

Zijn ontwerpen werden door de Architectura-architecten bewonderd. Zo schreef het *Bouwkundig Weekblad* over het ontwerp voor een theater uit 1892: 'De inzending van Bauer is op originele wijze eclectisch. In de details zijn Islamitische, flamboyante en Byzantijnse motieven te herkennen. Voor een tijdgenoot lijkt dit ontwerp een Oostersch paleis uit Duizend en één nacht, een paleis van Alladin, gebouwd van porfyre en agaat en getooid met kostbare stenen.' De vakjury's waren minder enthousiast over zijn ontwerpen. Zij noemden hem 'uit zijn eeuw gevallen', maar bedoelden waarschijnlijk dat de tijd van Pierre Cuypers met zijn creatieve ontwerpen van het Centraal Station, het Rijksmuseum en tal van neogotische kerken voorbij was.

Dat zijn ontwerpen niet uitgevoerd werden, lag ongetwijfeld ook aan hem zelf. Anderen, zoals Kromhout of Berlage, waren bereid hun ontwerpen aan te passen aan de wensen van de jury's. Daar was Bauer de man niet naar. Hij was zeer overtuigd van zijn eigen kwaliteiten en weigerde te buigen voor wie dan ook. Toen Hendrik Berlage hem in 1896 vroeg delen van het ontwerp van de in Amsterdam te bouwen Beurs voor zijn rekening te nemen, weigerde hij hooghartig.

Op Walden

In 1897 begon Bauer te lijden aan depressies, veroorzaakt door niet-behandelde syfilis. Zo kwam hij als patiënt bij psychiater Frederik van Eeden terecht. Toen Van Eeden in 1898 de kolonie Walden stichtte op het terrein van villa Cruisbergen in Bussum, vroeg hij Willem Bauer om hutten te ontwerpen naar het voorbeeld van de hut van Henry David Thoreau. Bauer betrok zelf ook een hut in de kolonie van Van Eeden. Omdat de vrouw en de zonen van Van Eeden er niet voor voelden in een sobere hut te gaan

leven, moest Bauer voor hen een villa op het terrein ontwerpen. Dit werd De Lelie (Nieuwe 's-Gravelandseweg 86). Betsy Hoogstraten van Hoytema, een (al dan niet platonische) vriendin van Van Eeden, liet eveneens een door Bauer ontworpen villa nabij Walden bouwen: De Maerle (de merel), Nieuwe 's-Gravelandseweg 77. Ook voor Truida Everts, die Van Eedens tweede vrouw zou worden, en voor timmerman Willem van Riet ontwierp Bauer villaatjes. In 1901 ontwierp hij de villa voor Jo Bongers op Regentesselaan 39. Opvallend is dat hij voor de villa's heldere kleuren als uitdrukkingmiddel koos en niet, zoals veel tijdgenoten, het bouw materiaal het aanzien liet bepalen.

Aerdenhout

Zijn broer Marius en diens vriend George Breitner voelden ook wel wat voor een Bauervilla: hun villa's zouden in Aerdenhout verrijzen. Tevens liet Betsy Hoogstraten van Hoytema in Aerdenhout nog een door Willem Bauer ontworpen villa neerzetten: De Merelhof. Betsy Witsen-van Vloten volgde haar voorbeeld. Bauer heeft in Aerdenhout nog een villa ontworpen, maar voor wie die gebouwd is, is vooralsnog onbekend.

Bauers dood

De depressies werden niet minder en Willem begon ook verlamingsverschijnselen te krijgen. Op 30 september 1904 trof Frederik van Eeden hem dood aan: 'Zondag ging ik de arme W.B. opzoeken en vond hem opgehangen in het tuinschuurtje. Arme, fijne, gevoelige man met zijn groote gaven. Het was een lugubere vlek in dit blijde, hoopvolle, levenrijke voorjaar [sic]. Maar ik ben niet gedeprimeerd.'

De betekenis van de Architectura-groep voor de ontwikkeling van de architectuur is groot geweest. De architecten Bauer, De Bazel, Kromhout, Lauweriks en Walenkamp waren de ware opvolgers van Cuypers. Zonder hen

Villa voor George Breitner in Aerdenhout

Villa De Merelhof in Aerdenhout

zou de architectuurfantasie – een noodzakelijke correctie op de functionalistische architectuur, die zich aanpaste aan de belangen van de opdrachtgever – wellicht verloren zijn gegaan.

Bronnen

- C. de Jong e.a. *Nooit gebouwd; Architectura, Nederlandse architectuur 1899-1918* (uitgave van het Architectuur Museum)
- de tijdschriften *Bouwkundig Weekblad*, *De Opmerker* en *Architectura*
- fineartdatabase.org
- andrewcrusack.com
- fineartamerica.com
- Historische Kring Bussum en Stichting Ons Bloemendaal.